

Andreas Schlüter, Peter Strohschneider (ur.), BILDUNG? BILDUNG! 26 THESEN ZUR BILDUNG ALS HERAUSFORDERUNG IM 21. JAHRHUNDERT.

Berlin Verlag, 2009., 304 str.

Knjiga *Obrazovanje? Obrazovanje! 26 teza za obrazovanje kao izazov u 21. stoljeću*, koje su urednici Andreas Schlüter i Peter Strohschneider, zbirka je od 26 eseja. Njihovi autori – znanstvenici iz različitih znanstvenih područja, članovi akademija znanosti i djelatnici u različitim istraživačkim centrima na njemačkoj i europskoj razini – pokušavaju u njima pobliže odrediti obrazovanje (pojam, cilj i sadržaj obrazovanja, mjesto i ulogu obrazovnih, poglavito visokoškolskih institucija u obrazovnom procesu, mjesto i ulogu obrazovanja u znanstvenom sustavu i u društvu znanja uopće, itd.) u 21. odnosno za 21. stoljeće, uključujući se u aktualnu diskusiju o temi obrazovanje i znanost odnosno obrazovanje u znanstvenom sustavu vlastite zemlje (Njemačka). U nastavku će se pak detaljnije predstaviti oni eseji čija je tematika općenito relevantna, pa će takav izbor, nada se autora ovog prikaza, vjerojatno moći bolje poslužiti čitatelju.

Za današnje je društvo karakteristično naglašeno povećanje i diferenciranje znanja kao i nepreglednost što iz tog razvoja proizlazi. Jedan od pokazatelja i posljedica tog razvoja u sustavu visokoškolskog obrazovanja su stalno diferenciranje sveučilišnih predmeta i studijskih smjerova te poteškoće pri oblikovanju sveučilišne izobrazbe. Winfried Schulze, autor eseja *Kompetencija umjesto obrazovanja*, pokušava, kao nužnu posljedicu što proizlazi iz tog razvoja, odrediti pojam obrazovanja a time i definirati ciljeve, ponajprije visokoškolske izobrazbe, što bi bili prikladni tom skiciranom razvoju. U neohumanističkom pojmu obrazovanja ne vidi se odgovor na ovaj razvoj. Umjesto neohumanističke koncepcije obrazovanja, autor zagovara set kompetencija u kojemu bi temeljne trebale biti kompetencija za stjecanje znanja, kompetencija za kritičko propitivanje postojećih znanja i kompetencija za odbacivanje neprimjenjiva znanja.

Pojam obrazovanja, međutim, ne iscrpljuje se u navedenim kompetencijama i specijaliziranim zna-

njima. Za život i opstanak društva nužne su određene temeljne vrednote i norme. One bi stoga trebale biti ključni dio nove koncepcije obrazovanja koja se – prema tom eseju – u cjelini shvaća kao “kompetencija snalaženja u modernom svijetu”.

Mogućnosti snalaženja u modernom svijetu nudi i Hans N. Weiler u eseju *Obrazovanje u razdoblju mogućnosti tehničke reprodukcije znanja*. Zahvaljujući modernim tehnologijama, informacije su nam danas neograničeno dostupne. Kako se služiti takvim nestrukturiranim informacijama da bismo iz njih dobili osmišljeno znanje? Za njihovo suvereno i samoodgovorno korištenje pojedincu su, prema autoru, nužne prije svega analitičke, kritičke i normativne sposobnosti. Problem je svakako – jer se još stoji na početku – kako se u obrazovnom procesu te kompetencije mogu posredovati pojedincu. Autor zagovara ustanovljenje školskoga odnosno sveučilišnog predmeta o znanju i utemeljenje kibernetičke etike kao elemente tog obrazovnog procesa. Središnja društvena područja, argumentira autor, poput zdravstva, ekologije, itd., imaju svoje mjesto u obrazovnom sustavu, znanje naprotiv nema. Teme takva predmeta o znanju bila bi svakako pitanja nastanka, posredovanja i primjene znanja, kao i razlike između informacija, znanja i razumijevanja. Kibernetička etika bi trebala nuditi kriterije za normativno vrjednovanje svijeta znanja.

Određenje obrazovanja kao seta kompetencija ne znači da je “staromodni” pojam obrazovanja izgubio svoju orijentacijsku snagu.

Gert Melville u eseju *Obrazovanje! – koje obrazovanje?* utvrđuje izrazito nastojanje našeg doba oko obrazovanja. Ono obuhvaća različite obrazovne mjere i proteže se na sva obrazovna područja. Koliko je, pita autor, u tom općem oduševljenju za obrazovanjem uopće prisutno obrazovanje? Koliko je, u vremenu u kojemu se obrazovanje tendencijski usmjeruje prema zakonima ekonomije i konkurencije prisutno obrazovanje shvaćeno kao proces (i re-

zultat) individualnog stjecanja sposobnosti “da se uredi sama sebe i svoj odnos prema svijetu” (Theodor Litt). Tako shvaćeno obrazovanje vodi negativnom odgovoru na postavljeno pitanje. Istodobno je, međutim, očito kako funkcionalna izobrazba, obrazovanje usmjereno na osposobljavanje za konkurenciju u globaliziranom svijetu, nije dostatno za rješavanje sadašnjih i budućih problema društva. Toj obrazovnoj stvarnosti autor suprotstavlja, oslanjajući se na Theodora Litta, pojam obrazovanja kao stjecanja sposobnosti usvajanja znanja kako bi time bilo moguće bolje urediti sebe i svijet.

Oliver Primavesi se u eseju *Obrazovanje prema Friedrichu Nietzscheu: Jezični trening na pravim uzorima* protivi poimanju obrazovanja kao propisanog kanona znanja koja se školovanjem trebaju usvojiti. Takvo pogrešno poimanje ima svoj izraz u brojnim školskim predmetima zbog kojih, tvrdi autor, učenici gube dragocjene godine školovanja. Mogući izlaz iz tog obrazovnog deficita autor vidi u klasičnoj izobrazbi, ovdje konkretiziranoj u Nietzscheovu pledoajeu za uvođenjem obrazovanja u gimnaziju.

U eseju o *Obrazovanju i kulturalnoj različitosti* Jutta Limbach polazi od mobilnosti i migracije kao popratne pojave globalizacije. Ljudi različitih etničkih pripadnosti, kultura i religija dolaze u dodir, odnosno žive zajedno. Iz tog susreta s kulturalnom raznolikošću rezultiraju nerijetko napetosti i konflikti. Taj razvoj stavlja zahtjeve na obrazovanje. Pitanje je – kakvo će obrazovanje pridonijeti trajnoj miroljubivoj koegzistenciji u svijetu bez granica? Autorica Limbach nalazi odgovor u integrativnoj ulozi obrazovanja, u obrazovanju kojemu je cilj interkulturalna kompetencija, koja uključuje i empatiju i toleranciju prema ljudima ostalih kultura.

Europska je unija, pripominje se u eseju, kao odgovor na vlastitu kulturalnu raznolikost i otvorenost svijetu, u višejezičnosti svojih građana formulirala jedan od bitnih obrazovnih ciljeva. Namjera je da njihovi građani vladaju s više od jednim stranim jezikom. U višejezičnosti Europska unija vidi put stjecanja interkulturalne kompetencije kao mogućnosti “izrade zajedničkog horizonta razumijevanja između pripadnika različitih kultura”.

Kad se Sokrat i Konfucije sastanu, uče obojica. Joachim Treusch, autoru navedenog eseja,

je upravo osposobljenost za interkulturalni dijalog jedan od preduvjeta za međunarodnu znanstvenu suradnju, a ona je pak preduvjet za rješavanje globalnih problema.

Proces internacionalizacije razmatra i Georg Schütte u eseju *Obrazovanje u globalizaciji*. Stalni porast konkurencije na međunarodnoj razini očit je upravo i u području znanosti i njezinih institucija. Nacionalni znanstveni sustavi reagiraju na taj razvoj pojačanim procesom internacionalizacije. Aktualni globalni problemi, primjerice klima, kriza međunarodnoga financijskoga i gospodarskog sustava, itd., pokazuju nužnost tog procesa.

Što su zadaće i mogućnosti pojedinih sveučilišta. Što oni mogu i moraju moći ostvariti? U eseju *Izobrazba i višak* Peter Strohschneider razlikuje vanjske društvene zahtjeve i sveučilišno-znanstvene zahtjeve. Društvo od sveučilišta zahtijeva novo i primjenjivo znanje te izobrazbu. Sveučilište, međutim, kako bi moglo udovoljiti navedenim zahtjevima društva, mora postići “i drugo i više” od primjenjiva novog znanja i izobrazbe svojih studenata.

To “više i drugo”, što se društvu može bitno pojavljuje kao nepotreban višak, konstitutivna je dimenzija znanstvenog sustava, pojmljenog kao odnos znanstvenog sustava odnosno sveučilišta prema onim sadržajima što ih izvansveučilišno društvo od njega očekuje.

Michael Hüther u eseju *Obrazovanje za provokaciju* pristupa znanstvenom sustavu i njegovim (visokoškolskim) ustanovama sa stajališta njihova ekonomiziranja. Ukorak s promjenama u sustavu financiranja sveučilišta ide i pojačano zanimanje gospodarstva i društva za sveučilišta odnosno za primjenom njihovih znanstvenih rezultata. Sveučilišta postaju sve više poduzeća. Unatoč tim, što primjerenim što iznuđenim promjenama sveučilišta, njih bi, drži autor, i ubuduće trebao obilježavati smisao za znanstvenu radoznalost, kreativnu stranputicu kao i međudisciplinarnost. Njihova bi dalja osobina trebala biti odvažnost za nepovjerenje, na primjer pri provedbi bolonske reforme. Nadalje se podsjeća na nužnost pristupa obrazovanju kao cjeloživotnom procesu. To konkretno znači napustiti onu oštru podjelu između izobrazbe i permanentnog obrazovanja, ali isto tako pristupiti svim ži-

votnim razdobljima, primjerice ranom djetinjstvu, kao obrazovnom procesu.

Ekonomiziranje znanstvenog sustava očito pogoduje pojavama kao što su konkurencija, korupcija, plagijat, itd. Friedrich Wilhelm Graf, autor eseja *Orijentacijska snaga etike znanosti*, ukazuje na njih kao jasne pokazatelje nedostatka moralne senzibilitnosti na sveučilištima i drugim znanstveno-istraživačkim ustanovama. Postavlja se pitanje o mogućnostima obrazovanja karaktera aktera znanstvenog sustava.

Sljedeći eseji također imaju za temu pojedine aspekte (njemačkog) znanstvenog sustava, koji su naznačeni već u njihovim naslovima: *Akademije, tehnička izobrazba i javnost* (Reinhard F. Hüttl), *Političko obrazovanje u društvu znanja* (Peter Graf Kielmansegg), *Obrazovanje i liječnička djelatnost* (Gian Domenico Borasio), *Obrazovanje i obrazovno građanstvo* (Jürgen Kocka), *Obrazovanje, socijalno podrijetlo i mogućnosti u znanstvenom sustavu* (Jutta Allmendinger), *Obrazovanje kroz istraživanje, istraživanje kroz obrazovanje* (Hubert Markl), *Obrazovanje i konkurencija* (Wilhelm Krull), *Obrazovni sustav i visoka darovitost* (Gerhard Roth), *Obrazovanje, sveučilište i praksa u pozivu* (Günter Stock), *Elita i prosjek* (Christoph Marksches), *Zaklade i visoko školstvo* (Helmut K. Anheier), *Humboldt na rang listi* (Peter Weingart) i *Obrazovanje u znanstvenoj (visokoškolskoj) administraciji* (Matthias Kleiner).

Prvo desetljeće bolonjskog procesa prate intenzivne kontroverzne rasprave o osmišljenosti i uspješnosti te sveobuhvatne visokoškolske reforme. (Posljednjih smo mjeseci svjedoci intenziviranja te kontroverze na pojedinim europskim sveučilištima.) Bolonjski je proces i nakon deset godina još na početku, a da bi ga bilo moguće sveobuhvatno i zaključno vrednovati.

U eseju *Bolonja: cilj i put* Margret Wintermantel prosuđuje dosadašnji razvoj tog procesa na temelju postojećih analiza i praktičnih iskustava, uz navođenje nekoliko primjera. Središnji su problemi, kako navodi autorica, ne u ciljevima bolonjske reforme, nego u tome što se ti ciljevi prečesto gube iz vida, a neuspjehu pridonose i nedostatni okviri uvjeti.

Jedan od ciljeva bolonjske reforme je usmjerenost organizacije studija prema studentima i njihovu stjecanju kompetencija. Praksa, međutim, pokazuje da još nije u potpunosti došlo do promjene perspektive u organizaciji studija, tj. još je previše organiziran iz perspektive nastavnika, a ne studenata. To se ogleda i u nedostatnim osobnim kontaktima nastavnika i studenata, a istraživanja potvrđuju kako su upravo takvi osobni kontakti jedan od preduvjeta uspješnosti studija. Nedostatna pratnja studenata proizlazi svakako iz nedostatnosti nastavničkih kapaciteta, a ta je činjenica istodobno i zahtjev upućen državi da znatno više investira u razvoj obrazovanja.

Jedan od zagovaranih ciljeva visokoškolske reforme je skraćivanje vremena studija i reduciranje broja prekida studija. Preduvjet ostvarenju tog cilja na strani visokoškolskih ustanova je u zahtjevu za postavljanjem realnih zahtjeva prema studentima odnosno u rasterećenju studijskih programa.

Uspješnost bolonjskog procesa pretpostavlja uspješnu komunikaciju i suradnju unutar sveučilišta, kao i potrebnu slobodu visokoškolskih ustanova pri organizaciji studija. Ona istodobno treba biti u pravom odnosu prema zahtjevu standardizacije, kao preduvjeta mobilnosti studenata (i nastavnika), što je također jedan od bitnih ciljeva bolonjske reforme. Reformom studija stvoreni su, doduše, preduvjeti za prijelaz studenata s jednog učilišta na drugi, i na nacionalnoj i na europskoj razini, što, međutim, program studija, bez dodatnog gubitka vremena ne omogućuje. Kočnica mobilnosti je još neuhodani sustav međusobnih priznanja studija.

Bolonjska je reforma po sebi, da se zaključiti iz ovog eseja, bolja od njezina trenutačnoga stanja. Usporediv pozitivan dojam o bolonjskoj reformi ostavlja i esej Heinza-Elmara Tenortha *Obrazovanje ili izobrazba? Ideal poučavanja bez utvrđenih oblika poučavanja*, u kojemu se navodi kako je obrazovanje moguće i kroz sveučilišnu izobrazbu ustrojenu prema bolonjskom procesu.

Esej Andreasa Schlütera *Obrazovanje u privatnoj i javnoj odgovornosti* privući će pozornost zainteresiranih za razvoj školskog sustava. Ovaj je esej pledoaje za privatne škole kao sastavni dio obrazovnog sustava. Zahtjev za privatnim školama autor vidi utemeljenim kako u pluralnosti društva tako

i u samom obrazovanju. Njegove funkcije, naime, pokazuju da obrazovanje nije samo javno nego i privatno dobro. To znači da država ne može imati monopol na obrazovanje. To s obzirom na školski sustav znači da nije dostatno da država privatne škole samo tolerira, njezina je obveza privatne škole i aktivno podržavati. Opravdanost zahtjeva za sustavom privatnih škola očita je, uz potvrđenu i općepriznatu kvalitetniju izobrazbu od one u državnim školama, i u tome što privatne škole, u državama u kojima su sastavni dio školskog sustava, već godinama nude pedagoške koncepcije i impulse koje su pokretačka snaga za sveukupni školski sustav. Zahvaljujući svojoj fleksibilnosti, privatne su škole više u mogućnosti uzeti u obzir osobnu situaciju pojedinoga učenika i na nju ciljno reagirati. Sustavom financiranja i načinom gospodarenja privatne škole pridonose financiranju obrazovanja uopće. Uvjerljivi razlozi dakle govore u prilog ne-

nadomjestivosti privatnih škola u modernom i pluralnom obrazovnom sustavu.

Autori eseja u ovoj zbirci polaze od aktualne diskusije o temi obrazovanje u kontekstu znanstvenog sustava u vlastitoj zemlji, globalizacijski razvoj i internacionalnost obrazovnog i znanstvenog sustava, ali stavovi i teze koji se zastupaju i zagovaraju u ovim esejima čine ih zanimljivima širom europskoga obrazovnog područja. Široki spektar disciplina kojima se njihovi autori bave odražavaju se u raznolikosti tematskih pristupa problemu obrazovanja. Svi aspekti koji su ovdje tematizirani – sadržaji i zadaće obrazovanja, uloga i obrazovne mogućnosti te organizacija obrazovnih ustanova itd. – uspješno se međusobno nadopunjuju i ujedanjuju u namjeri da odgovore na pitanje kako organizirati i osigurati obrazovanje u 21. stoljeću.

Anto Prgomet